

HOOG AANTAL SUÏCIDEPOGINGEN ONDER ASIELZOEKERS

Bij de dood van Amir

Op 6 juli werd de 24-jarige Iraanse asielzoeker Amir Salehi op de Haagse begraafplaats Westduin begraven. Hij is een van de dodelijke slachtoffers van het uitzichtloze wachten in de Nederlandse asielzoekerscentra. De reconstructie van een tragedie.

TEKST ROBBERT BODEGRAVEN

Amir Salehi stierf op een maandag. Maar de dagen telden al lang niet meer. Maandagen gingen over in dinsdagen, of in donderdagen, zaterdag. Het onderscheid was vervaagd. Amir wachtte in een asielzoekerscentrum op de beslissing of hij in Nederland mocht blijven. Hij zag de dagen overgaan in weken, weken regen aan- een tot maanden en na bijna twee jaar tevergeefs wachten op een verblijfsvergunning gaf Amir de moed op.

Niets had hij gehoord van de instanties die zijn asielaanvraag moesten behandelen. Geen enkel teken van hoop bereikte hem. De toegewezen advocaat liet niks van zich horen. Amir geloofde niet meer in een goede afloop, vreesde voor uitzetting naar Iran, het land dat hij ontvluchtte. Hij wilde niet langer wachten. Op 24 april overgoot de 21-jarige Amir zich op de heide naast het asielzoekerscentrum met benzine. Een vlam- mende toorts, schreeuwend om verlichting, zo werd Amirs wanhoop opgemerkt door voorbijgangers. Tweeënhalve maand later overleed hij in het brandwondencentrum Beverwijk.

Gekmakende onzekerheid

'Toen Amir hier binnenkwam was het een rustige, heel aardige jongen.' Instemmend geknik. Vijf Iraanse bewoners van asielzoekerscentrum Crailo in een kring. Vrienden van Amir, een van hen was zijn kamergenoot. Ze herinneren het zich nog goed. De aankomst van de twintigjarige landgenoot, voor iedereen een praatje klaar. Hij hield van schaken. Intelligent, bedachtzaam. Na ongeveer een jaar zette de omslag in. Amir had zijn eerste gesprek over een vluchtelingenstatus snel gehad, maar daarna bleef het stil. 'Het wachten maakte van Amir een ander mens,' zegt kamergenoot Nasrollah. 'Meer en meer probeerde hij op een afstandje te blijven, zat in een hoekje en dacht wat voor zich uit. Hij was niet aardig meer voor zichzelf. Een complete verandering met hoe

hij hier binnenkwam. Innerlijk was er iets gebroken.'

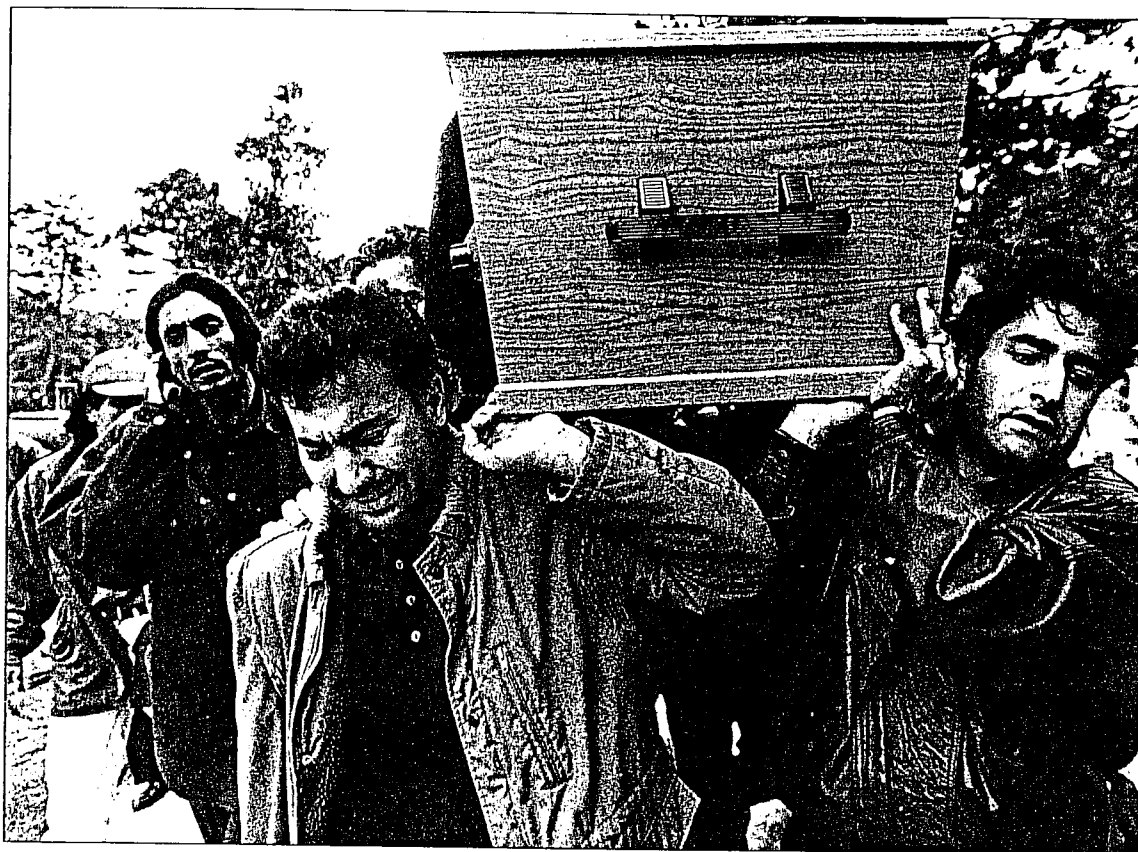
De onzekerheid over zijn toekomst maakte Amir gek, de vrienden weten het zeker. 'Je wacht maar op een beslissing en ondertussen zit je op een te kleine kamer, zonder privacy. Je problemen blijven je belagen en er is geen oplossing.'

Nasrollah probeerde Amir te bereiken. Hij zegt: 'Amir vermagerde sterk, at slecht. 's Nachts spookte hij door het gebouw, ging z'n bed weer in en stond vijf minuten later weer op. Op een dag, ongeveer een maand voor zijn zelfmoord, kwam ik onze kamer binnen en zag hem op bed zitten. Hij staarde maar voor zich uit. Zijn ogen waren leeg, de levendigheid was weg. Ik vroeg wat er was, maar hij antwoordde niet meer. Wat moest ik doen? Ik zat in hetzelfde schuitje als hij, juist daarom kon ik hem niet helpen.'

Nasrollah nam contact op met maatschappelijk werk. Of zij Amir konden helpen. Ook andere vrienden van Amir overlegden met elkaar en zagen de catastrofe naderen. Ze waarschuwden begeleiders. Er werd niet ingegrepen. 'Amir heeft een uitnodiging voor een gesprek bij maatschappelijk werk gehad,' zegt de woordvoerder van asielzoekerscentrum Crailo. 'Hij heeft er niet op gereageerd. Dan kunnen we niks meer doen.'

Het gebrek aan privacy in grootschalige opvang, gedwongen nietsdoen zonder kansen om zelfstandig vorm te geven aan het eigen leven, maar bovenal de langdurige onzekerheid over de uitkomst van de procedure, leidt tot uit menselijk oogpunt onverantwoorde situaties. Dat schreef VluchtelingenWerk in maart over de lange tijd die asielzoekers in de opvangcentra moeten wachten voor ze een begin van duidelijkheid krijgen over hun toekomst. Het is alsof de zin voor Amir geschreven is. Iedereen die hem kende bevestigt dat Amir dood is omdat hij zich in de steek gelaten wist door de

Salehi

GLJUS DUBBELMAN

instanties bij wie hij veiligheid zocht. 'Het is de kern van zijn daad,' zeggen zijn vrienden als ze het citaat van VluchtelingenWerk horen.

'Amir was geen zelfmoordenaar. Hij is in Nederland tot zijn daad gebracht,' zegt de moeder van Amir. Ze kwam nadat hij zich in brand stak naar Nederland, samen met haar tweede zoon, om de laatste maanden in Amirs nabijheid te zijn. 'Het is de eerste keer dat ik ervan overtuigd ben dat de zelfmoord direct verband houdt met de lange wachttijden in het centrum,' zegt Paul Nieuwenhuis van VluchtelingenWerk Crailo.

Hassan, de broer van Amir, herinnert zich de brieven die hij van Amir kreeg. 'Hij stuurde ze alleen nog naar mij. Niet meer naar onze moeder. Het ging niet goed met hem en hij was een goede zoon, waarom zijn moeder ongerust maken? In de laatste brieven beschreef hij de onverdraaglijke momenten die hij doormaakte in het centrum. Alcatraz noemde hij het. De ergste gevangenis. De hoop op een toekomst had hij verloren. Hij schreef dat hij niet begreep waarom er geen beslissing werd genomen of hij in Nederland mocht blijven of terug moest naar Iran. Eenentwintig maanden. In zijn laatste brief schreef hij: 'Misschien begrijp je me, misschien kan je je niet in mijn situatie verplaatsen. Maar ik ben moe.'

Hij leed onder de onverschilligheid van de mensen die over hem beslisten. 'Er wordt

hier geen waarde aan het leven van een asielzoeker gehecht,' schreef hij. Hij besloot de brief met een gedicht van Haféz (veertiende eeuwse Iraanse dichter, rb) waaruit de wanhoop schreeuwde. Hij was zo verdrietig...'

Hassan vertelt over Amirs verzoek om overgeplaatst te worden. 'Een tante, de zus van mijn moeder, woont al anderhalf jaar in het asielzoekerscentrum Rosmalen. Amir had gevraagd of hij bij haar kon wonen. Dat werd afgewezen. Waarom? Het is voor Iraniërs zo belangrijk bij familie te zijn. Hij accepteerde de beslissing niet. Opnieuw heeft hij erom gevraagd. Maanden hoorde hij niks. Een paar uur nadat hij zich in brand stak kwam de beslissing van de directie: Amir mocht naar Rosmalen. Het was te laat. Als hij eerder toestemming had gehad..... misschien was het dan allemaal anders gelopen.'

'Naar familie in de eerste graad, ouders, broers, zussen, wordt overplaatsing toegestaan,' verklaart Paul Nieuwenhuis. 'Familie in de tweede graad, zoals ooms en tantes zijn geen reden voor overplaatsing. Zo is de bureaucratie.'

Bloem

Amirs moeder is een hartelijke vrouw. Ze praat veel en is goedlachs. Het is haar uiterlijke afweer. Haar in de ogen kijken is moeilijk. Ze treffen met een verwijt. Ze drukken pijn uit en nemen je in een klemmende

Familie en vrienden dragen Amir Salehi naar zijn laatste rustplaats

Alarmsignalen worden te weinig gehoord

Precieze aantallen van pogingen tot zelfdoding in asielzoekerscentra zijn niet te geven. Het Centraal Orgaan opvang van Asielzoekers (COA) begon op 1 januari 1995 met de registratie en tot nu toe werden 23 pogingen geteld, waarvan er acht tot de dood leidden. Staatssecretaris Schmitz van Justitie baseerde zich op deze cijfers toen de Kamerleden Ditrach (D66) en Van Oven (PvdA) haar ondervroegen over de veel hogere aantallen die door *Participating Refugees In Europe*, kortweg Prie, in de openbaarheid waren gebracht. De Kamer besloot genoeg te nemen met de COA-cijfers.

Ahmed Pouri, voorzitter van Prie, zegt uit gesprekken met asielzoekers te kunnen concluderen dat het aantal pogingen tot zelfdoding in de afgelopen tien maanden meer dan honderd is en telde in dezelfde periode als het COA twintig 'geslaagde' pogingen. Pouri: 'Het COA zegt dat ze precies kunnen registreren hoeveel pogingen in de centra plaats vinden. Ze beweren dat alles wat er gebeurt voor iedereen zichtbaar is. Dat is onzin. Ik kom veel in de asielzoekerscentra en ik weet dat er veel geheim blijft. De schaamte voor een zelfmoordpoging is vaak enorm.'

Pouri erkent dat het moeilijk is te bepalen wanneer er sprake is van een werkelijke zelfmoordpoging. 'Voor mij is het criterium of iemand in een ziekenhuis belandt. Dan is het een serieuze poging. Voor het COA is dat anders. Ze zeggen: 'Niet iedere poging moet je serieus nemen, soms is er sprake van chantage.' Maar wat is chantage? Tachtig pillen tegelijk slikken? Van de vierde verdieping afspringen? Als iemand zoiets uit chantage doet is het probleem in ieder geval zeer groot. En daar gaat het om. De getallen interesseren me niet zo. Ik word vooral moedeloos als ik het COA hoor zeggen dat er geen reden is voor verbetering van de psychische begeleiding in de centra, dat die voldoende functioneert. Wat moet er gebeuren voordat mensen de problemen in de centra serieus gaan nemen? De directies in de asielzoekerscentra moeten beter luisteren naar de signalen van de asielzoekers.'

greep, vragend om uitleg, waarom, waarom kwam haar zoon in dit land tot zo'n onomkeerbare daad. 'Amir ging bij me weg. Als een bloem vertrok hij uit Teheran. Hij was negentien. Hier vind ik een dood stuk vlees terug. Wat is er gebeurd?' vroeg ze zich bij Amirs begrafenis af. Nu zit ze aan een kale tafel in Eindhoven. Een foto van haar dode zoon in de handen. 'Amir had problemen met de politie in Teheran. Hij had zijn middelbare school goed afgemaakt en zou gaan studeren. Steeds vaker was hij van huis. Wat hij deed weet ik niet, hij was geen kind meer. Ik weet alleen dat hij zich elke week bij de politie moest melden. Hij ging er heen, liet zijn identiteitskaart zien en kon weer weg. Ze wilden weten waar hij was. Amir had als klein jongetje al een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Sprong voor vriendjes in de bres. Dat heeft hij altijd gehouden, het was niet iemand die zich de mond liet snoeren. Dat hij daardoor in de problemen met de autoriteiten kwam kan ik me voorstellen.'

'Op een morgen vertrok hij en kwam niet meer terug. Ik heb gehoord dat hij in zijn eentje naar Turkije is gevlucht en van daaruit in Nederland kwam. Hij belde uit Crailo om te zeggen waar hij was, en dat hij geen geld had om vaak te bellen. In zijn eerste brieven schreef hij dat hij ons over wilde laten komen om hier te wonen. Mijn man is tijdens de oorlog met Irak gestorven en Amir was de oudste zoon. Hij had hoop op een baan in Nederland zodat hij voor ons kon zorgen.'

Heldendaad

Tegen Iraanse medebewoners in Crailo sprak Amir de eerste maanden van zijn verblijf over de toekomst. Hij was leergierig, wilde Nederlands leren, was nieuwsgierig naar de gebruiken in dit land dat hij slechts uit de atlas kende. Hij vertelde dat hij zich verantwoordelijk voelde voor zijn moeder en twee jongere broertjes die hij achterliet. Maar hij had geen keus gehad. De Iraniërs begrepen het. Amir had politieke moeilijkheden en terug naar Iran betekende op z'n best de onmogelijkheid om een maatschappelijk leven op te bouwen, en op z'n slechtst marteling of zijn familie in een van de gevangenissen.

Saïd trok in Crailo veel met Amir op. Hij komt ook uit Teheran. 'Over persoonlijke angsten spreken we onderling niet veel,' zegt hij. 'Maar over de beslissing van Nederland om Iraniërs terug te sturen omdat dat veilig zou zijn, daar hebben we veel over gesproken. Ook Amir was daarbij. We zijn allemaal bang, alle Iraniërs zijn op de hoogte

van de stappen die Nederland zet in de contacten met de Iraanse overheid. Ik ben zelf inmiddels als de dood voor de politie. Als ik ze zie sta ik te trillen over mijn hele lichaam. Bang om opgepakt te worden, teruggestuurd naar Iran. Amir voelde dezelfde angst.'

Ahmad, een andere kennis van Amir, voegt toe: 'We voelen allemaal dezelfde wanhoop. We kunnen niet terug naar Iran, en in Nederland hebben we geen toekomst. We wachten maar tot er een beslissing genomen wordt: blijven of niet. Ik ben hier nu negentien maanden en weet nog niks. Net als Amir wil ik niet meer leven. Ik wens vaak dat ik nooit geboren werd, want zelfmoord.... je moet er heel sterk voor zijn. Daarom beschouwen we Amirs zelfdoding als een heldendaad. Hij offerde zijn leven om aandacht voor onze problemen te krijgen.'

Nederland is verantwoordelijk

Amirs moeder en broer Hassan zagen Amir na zijn vlucht uit Iran voor het eerst terug in Beverwijk en herkenden hem nauwelijks. Zijn hele lijf was verbrand, hij kon niet meer praten of zien. Volgens de artsen was alleen zijn gehoor onbeschadigd. Reageren was voor Amir onmogelijk geworden.

Hassan zat dagelijks aan het ziekbed en probeerde Amir moed in te spreken: zijn moeder was nu in Nederland, Hassan zelf was er en de jongste broer zou ook wel snel komen. Hij moest beter worden, leven, om zich met het gezin te verenigen. Het zou allemaal beter worden, zijn daad uit protest zou gehoord worden en spoedig zouden ze een huis kunnen betrekken. Hassan kreeg geen antwoorden van Amir, geen reacties. De kracht tot herstel ontbrak hem. De wil ook, misschien.

Amirs moeder en broer hebben inmiddels zelf asiel aangevraagd. 'Niet omdat ik dit land zo geweldig vind,' zegt zijn moeder, 'maar ik wil in de buurt van mijn zoon zijn. Ik houd de Nederlandse overheid verantwoordelijk voor Amirs dood. Nederland verleende hem onderdak, nam hem op in de asielprocedure. Als iemand om hulp vraagt en je accepteert die vraag, dan moet je hem helpen. Of je moet de vraag niet accepteren en hem meteen wegsturen. Amir werd geaccepteerd en vervolgens vergeten. Daarom is hij nu dood. Hij ligt hier begraven, zijn graf moet worden onderhouden. Ik kan hem niet opnieuw alleen laten ■

De namen van de meeste betrokkenen zijn gefingeerd om redenen van privacy